

Pagrindiniai žodžiai: *palyginimas, egzemplifikacinė funkcija, kvalifikacinė funkcija, kategorija, mikrokategorija, lingvokultūrinė palyginimų specifika, prototipų teorija.*

Šio straipsnio tikslas – aptarti kai kuriuos lingvokultūrinės palyginimų analizės aspektus. Analizuojami ir gretinami lietuvių ir rusų kalbų palyginimai, siejami su konkrečiais ir abstrakčiais tikrovės fragmentais.

Tradiciskai teigiama, kad „palyginimas yra stilistinė priemonė, vartojama vienam daiktui ar reiškiniui sugretinti ar palyginti su kitu, norint pabrėžti, išskirti, išryškinti ar patikslinti kurį nors bruožą ar požymį“ (LKPŽ 1985, 3). Analizuojant palyginimus iš lingvokultūrologijos pozicijų atrodo pagrįsta juos susieti su prototipų teorija.

Palyginimai yra frazeologizmų atmaina. Palyginimas gali būti pasitelkiamas siekiant patikslinti konkretaus objekto apibūdinimą. Tokio tipo konstrukcijose užfiksuotas vertinimo etalonas, matų sistema. Teiginys, kad koks nors daiktas yra *mažas, didelis, raudonas, žalias, apvalus* ar *kietas*, yra nepakankamai informatyvus. Nereta situacija, kai, atrodo, tas pats žodis suprantamas skirtingai. Pavyzdžiui, paprašę pardavėjo atnešti raudonų dažų galime išvysti šiek tiek kitos spalvos, nei mes tikėjomės, skardinę. Geresnio rezultato sulauktume nurodę kokį nors atskaitos tašką, prototipiškiausią, mūsų nuomone, kategorijos atstovą: raudonų kaip *aguona*, raudonų kaip *avietė*, raudonų kaip *bijūnas*, raudonų kaip *kraujas*, raudonų kaip *liepsna*, raudonų kaip *musmirė*, raudonų kaip *rožė*, raudonų kaip *vėžys*, raudonų kaip *vyšnia* ar raudonų kaip *žemuogė* (LKPŽ 1985, 378). Visus šiuos žodžių junginius sieja ryšys su ta pačia raudonos spalvos kategorija, kuri sudaryta iš dar smulkesnių ir konkretesnių kategorijų (mikrokategorijų). Taip detalizuojamas konkretus tikrovės fragmentas.

Pasak A. Gudavičiaus, „prototipai turi etninį pobūdį. Tai susiję su tam tikrų daiktų ir reiškinių paplitimu skirtingose tautose ir su kultūros dalykais“ (Gudavičius, 2000, 60). Gretinant dviejų ar daugiau kalbų palyginimus, siejamus su tuo pačiu objektu, išaiškėja prototipiškiausi kategorijos atstovai. Tikėtina, kad kalbų pasaulėvaizdžiuose tos pačios ypatybės nusakomos remiantis ne tais pačiais atskaitos taškais. Vadinas, skiriasi ir prototipiškiausi kategorijų atstovai, galbūt ir pats kategorijų turinys. Galima tik bandyti ieškoti atsakymo į klausimą, kodėl kategorijos prototipas pasirinktas būtent toks. Vadinas, analizuojant lingvokultūrinę palyginimų specifika

būtina atkreipti dėmesį į tai, kokie objektai ir reiškiniai įvairiose kalbose dažniausiai pasitelkiami ieškant lyginimo prototipo (egzemplifikacinė palyginimų funkcija). Gretinamos kalbos gali skirtis ir tuo, kokios ypatybės siejamos su tuo pačiu lyginimo pagrindu (kvalifikacinė palyginimų funkcija).

Pirmiausia bus aptarti egzemplifikacijos (Karasik, 2004, 113) pavyzdžiai, t. y. paanalizuota, kokie konkretūs daiktai ir reiškiniai ateina kalbos vartotojams į galvą nusakant abstraktesnius dalykus.

Ieškant atsakymų į šiuos ir kitus klausimus reikėtų atkreipti dėmesį į konkrečių ir abstrakčių objektų lyginimo ypatumus.

Kalbėti apie tai, kokie yra konkretūs objektai, daug paprasčiau. Apibūdinamas objektas suvokiamas pojūčių organais, todėl visada galima patikrinti, ar palyginimas atitinka tikrovę.

Pavyzdžiui, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje daikto mažumą galima nusakyti labai įvairiai, plg.: *Mažas kaip aguonos grūdas* Grž. LKPŽ 85¹; *Duonos tiek teduoda kaip avelės liežuvi* (labai nedaug) Upt. LKPŽ 147; *Ot pušinė* (pušų šakų šluota) – *kai blogos ožkos barzda* (maža) Švnc LKPŽ 40; *Da viškui mažas grūdas – kaip blusa* Slm. LKPŽ 46; *Pradaro viso labo krislas kaip vištos galva* (labai mažas) LzP. LKPŽ 73; *Kad čia uzbonėlis kaip ir kišenė, pripylei – ir nebėr* Slm. LKPŽ 125; *Tai jau tė tavo vyras – kap korkas nuo deguto* (labai mažas, neužauga) LKPŽ 129. Palyginimo etalonas priklauso ir nuo paties lyginimo daikto. Tai, kas turi ertmę, tikslinama tokio paties pobūdžio dalykais (plg. *ąsotėlis* ir *kišenė*). Skirtingais matavimo vienetais laikytini *aguonos grūdas*, *avelės liežuvis*, *korkas* (= *kamštis*). Aišku, kad antrasis palyginimas tinka apibūdinant gero kai mažesnę daiktą negu pirmuoju ar trečiuoju atveju. Visais atvejais palyginimo etalonai aiškūs ir visų kalbos vartotojų daugmaž vienodai suprantami. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdžiui nėra svarbu patikslinti, koks būtent daiktas gali būti apibūdinamas pasitelkiant atitinkamą palyginimą. „Lietuvių kalbos palyginimų žodyne“ nurodoma, kad didžioji dalis tokią reikšmę turinčių palyginimų apibūdina smulkius daiktus. Tik keli žodžių junginiai siejami su konkretesniais objektais: *Vyras kai pypkis, subinė kai knypkis* (saga, t. y.

¹ Pavyzdžių šaltiniai nurodomi taip, kaip jie pateikti žodynuose.

maža) Sch103 LKPŽ 128; *Ausys kaip vištos* (mažos? (klaustukas paliktas žodyne)) LKPŽ 330.

Rusų kalbos pasaulėvaizdyje mažumas taip pat siejamas su įvairaus pobūdžio objektais. Pabrėžtina, kad tokią reikšmę turintys palyginimai ne tik apskritai apibūdina daikto dydį: <...> *голова стала маленькой как булавочная головка* А. П. Чехов Спать хочется SUSRJ 128, bet ir gana dažnai yra siejami vien su atitinkamais objektais: *как (словно, точно) маковое зернышко*. О предмете: <...> *буквы мелки, как маковые зернышки* <...> А. А. Бестужев-Марлинский Ревельский турнир SUSRJ 210; *как (словно, точно) щели [щелки, щелочки]*. О глазах человека. *На него в упор глядело красное, безбровое, опухшее лицо, а глаза были как щелочки* В. М. Кожевников. Мальчик с окраины SUSRJ 782; *как комар <комарик>*. О человеке. *Слабенький он был, сухонький, как комарик словно, ликом серенький, как зола* И. С. Шмелёв Лето господне SUSRJ 270; *как (словно, точно) собачья конура*. О доме, помещении, жиле человека. *Избушка Вахрамеешки как собачья конура* В. Я. Шишков Угрюм река SUSRJ 272.

Vienu atveju mikrokategorijos prototipas gretinamose kalbose sutampa: abiejų kalbų pasaulėvaizdžiuose maži daiktai apibūdinami pasitelkiant analogiją su aguonos grūdu. Šis augalas pažįstamas abiejų kultūrų atstovams. Akivaizdu, kad esama skirtumų. Lietuvių kalbos palyginimuose figūruoja naminių gyvūnų ir paukščių pavadinimai: avelė, ožka, višta. Mūsų protėviai nuo seno vertėsi gyvulininkyste ir žemdirbyste, todėl tai, kas buvo dažniausiai matoma, ir užfiksuota kalbos pasaulėvaizdyje. Rusų kalbos palyginimuose su mažumu siejamas vabzdys – uodas. Palyginimų, kuriuose mažumas būtų tiesiogiai siejamas su naminių gyvūnų pavadinimais, „Rusų kalbos palyginimų žodynas“ nepateikia. Netiesioginis ryšys atspindėtas tik gyvenamosios patalpos dydį siejant su šuns būdos dydžiu.

Kaip jau buvo minėta, didžioji dalis lietuvių kalbos palyginimų, apibūdinančių šią objekto ypatybę, nėra siejami su vienu kuriuo konkrečiu objektu. Nors daryti išvadą, kad rusų kalbos pasaulėvaizdyje šis tikrovės fragmentas kategorizuojamas išsamiau negu lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje, būtų per drąsu (dažnu atveju tokius skirtumus lemia ir žodynų sudarytojų darbo ypatumai), pagrįsta teigti, kad tokių tendencijų vis dėlto esama.

Remiantis „Lietuvių kalbos palyginimų žodynu“ žalia spalvą nusakančių palyginimų lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje nėra daug. Daugiausia jų siejami su augalais: *Žalias kai bruknia* LTR LKPŽ 49; *Žalia kaip eglė* Gs. LKPŽ 69; *Avi-*

žos žalios kaip mauras J. Jabl. LKPŽ 155; *Linai kaip rūta žaliavo* rš. LKPŽ 235; *Žalia kai žolė* Sln. LKPŽ 343. Prototipiškai žalias yra ir žiogas: *Žalias kaip žiogas* Žg. LKPŽ 341. Iš kitų išsiskiria su senovės lietuvių žalio dievo Jorio vardu siejamas palyginimas: *Medis žalias it jorė* (žali dažai, žaluma) J. Jabl. LKPŽ 99.

Rusų kalbos pasaulėvaizdyje žalia spalva taip pat siejama su augalais ir jų dalimis: agrastais, spygliais, žole: *Вода густая, как смола, зелёная, как хвоя* Д. Мережковский, Антихрист SSSORJ 91; *Зелен как трава* SD I 677; *Я куплю себе галстук / зелёный как травка* Гл. Горбовский, Зелёный галстук SSSORJ 91. Kaip žalios spalvos atspalvių pavyzdžiai nurodomi ir brangakmeniai, metalai: *Шуришит сухая, прошлогодняя трава и чуть шелестит мягкая, молодая, зелёная, как изумруд* Е. Керсновская, Наскальная живопись SSSORJ 91; *Малахитом зеленела ранняя трава* М. Шолохов, Тихий Дон SSSORJ 91; *Только волосы другие: где жёлтые, где седые, а местами зелёные, как ярь-медянка* И. Грекова, Вдовий пароход SSSORJ 91. Tai galima motyvuoti ir materialinės kultūros ypatybėmis: minėti brangieji akmenys aptinkami ir Rusijos teritorijoje². Lietuvoje jie yra atvežtinė brangenybė. Lietuvos florai nebūdingi ir alyvmedžiai, todėl natūralu, kad taip nusakyti žalios spalvos specifika būdinga tik rusų kalbos pasaulėvaizdžiui: *Сквозь их зелёную, как оливковое масло, воду поблескивали затопленные жестянки* К. Паустовский, Повесть о жизни SSSORJ 91. Skiriasi ir su žalia spalva kalbų pasaulėvaizdžiuose siejami gyvūnai. Žiogų, be abejo, yra ir Rusijoje, tačiau aptariama spalva rusų kalbos pasaulėvaizdyje nusakoma pasitelkiant analogiją su varlėmis arba papūgomis: *На другой день заявил, зелёный от страха, как попугай* Л. Андреев, Марсельеза SSSORJ 91.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje nedaug palyginimų saldumui nusakyti. Ši ypatybė siejama tik su trimis lyginimo prototipais – medumi, cukrumi ir utėlėmis: *Tokie jie (obuoliai) nedideli, cukrinėliai – saldūs kaip cukrus* Pš. LKPŽ 52; *Saldumėlis – kaip du medu* Gs, LD204[Glv]; *Saldybė misos – kaip medus* Pvn. LKPŽ 156; *Saldus kaip devyni medūs* Plv. LKPŽ 156; *Saldžios bulvės kaip pono utys* Ggr. LKPŽ 297. Cukrus ir medus – savotiški delikatesai. „Cukrus, kurį reikėjo pirkti, valstiečių buityje nebuvo paplitęs. Jį pakeisdavo medus,

² Daugiau apie tai žr. <http://www.all-gem-stones.net/se/emerald.html>. [žiūrėta 2005 m. rugsėjo 20 d.]

bet tik švenčių stalui, svečiui pavaišinti, susirgus. Jo nedaug teturėjo, o ir to paties dalį parduodavo“ (Čepienė, 1993, 123). Todėl suprantama, kad retai ragaujamas produktas ir nurodomas kaip malonaus skonio prototipas.

Pasak palyginimų žodyno, rusų kalbos pasaulėvaizdyje šią ypatybę irgi galima patikslinti vos keliais palyginimais. Įdomu, kad rusų kalbos palyginimuose nurodomi tie patys materialūs objektai, kaip ir lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje – medus ir cukrus: *Трава в логгах – скот плутаает, молоко приносит из них густое.. и сладкое, как мёд* В. В. Иванов Лога SUSRJ 342; ... *Саня через чугунную решётку просунула нам пучок крупной красной моркови: – Смотрите, ребята, какая красота! Сладкая как сахар* Н. В. Богданов Первая девушка SUSRJ 573. Taigi galima daryti išvadą, kad šiuo atveju lyginimo atskaitos taškai iš dalies sutampa. Medus ir cukrus yra gerai žinomi abiejų tautų materialinės kultūros elementai, todėl jie ir pasirinkti lyginimo pagrindu. Rusų kalbos pasaulėvaizdyje kaip saldumo prototipas dar nurodoma melasa (rus. *патока*) SSSORJ 210.

Greitinamų kalbų pasaulėvaizdžiuose daug dėmesio skiriama žmogaus arba naminio gyvūno sveikatos būklei nusakyti. Išanalizavus atitinkamus palyginimus paaiškėjo, kad sveikas žmogus neretai lyginamas su gyvūnais: *Sveika kaip arklys buvau* Krk. LKPŽ 30; *Aš tai sveika kaip kumelė* Drs. LKPŽ 137; *Sveikas kaip žuvis* Gdž, Pšl, Užp LKPŽ 343; *Sveikas kaip vėžys vandenyje* Grk, KrvP[Ps] LKPŽ319; *Ir gyvi, ir sveiki kaip nūnai iš kiaušinio išsirite viščiukai* KrvP[Mrk] LKPŽ 326. Vadinas, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje užfiksuota nuostata, kad geriausiai šiai kategorijai atstovauja stiprus, t. y. sveikas, gyvulys arklys ir natūralioje aplinkoje esantys kiti gyvūnai. Yra palyginimas siejamas tik su viena kūno dalimi – plaučiais: *Plaučiai kaip skambalai* (pakinktų skambučiai, žvangalai, t. y. sveiki) Vks. LKPŽ 242. Šio palyginimo motyvacija aiški: žmogaus gebėjimas garsiai ir aiškiai (taip, kaip skamba pakinktų skambučiai) kalbėti priklauso ir nuo plaučių sveikumo.

Kita aptariamoms reikšmėms palyginimų grupė puikią sveikatos būklę sieja su keliais augalais: *Sveikas kaip baravykas* rš. LKPŽ 40; *Sveikas kaip burokas, o numirė* Lš. LKPŽ 51; *Vygirdas, vyras sveikas kaip dobilas, veidai aprudę, akys linksmos tikt spindėjo* Vd. LKPŽ 61; *X Sveikas kaip kriučkas* (griežtis, sėtinys) Skr. LKPŽ 133; *Sveikas jis kaip ridikas* Ds. LKPŽ 231; *Merga sveika kai riešutys, nors bovykis* Vlk. LKPŽ 231. Dalies šių objektų skiriamasis bruožas – raudona spalva. Raudoni žan-

dai – sveiko žmogaus požymis. *Burokas, riešutas, griežtis* (kriučkas), *ridikas* dar ir kieti. Ši savybė kalbos pasaulėvaizdyje taip pat siejama su puikia sveikata. Kaip skirtingų mikrokategorijų prototipai gali būti nurodomi įvairūs kieti daiktai: *Sveikas vaikas kaip brandalys* Lp. LKPŽ 48; *Sveika boba kaip burkštinas* Krš. LKPŽ 50; *X Sveikas kaip guzikas* Ds. LKPŽ 87; *Esu sveika kaip išpustyta*³ Šts. LKPŽ 94; *Tu esi sveikas kaip kanduolas* (branduolys) J. LKPŽ 104; *Kap kaulo žmogus* (labai sveikas) Plv. LKPŽ 114; *Labai pilvuoja, o tep jis sveikas kaip plienas* Srij. LKPŽ 212; *Vyras sveikas kaip rąstagalys* Rod. LKPŽ 227. Nors *gintaras* (burkštinas), *kaulas*, *plienas* ar *rąstas* siejami su ta pačia kategorija, jie kieti nevienodai. *Kaulą* arba *rąstą* įveikti lengviau nei *plieną*, todėl ir galima kalbėti apie vieną kategoriją sudarančias kelias mikrokategorijas.

Sveikumo požymiu laikomas ir judrumas. Tuo galima pagrįsti palyginimą *Kaip ratalis esu sveika* Pj. LKPŽ 228.

Rusų kalbos pasaulėvaizdyje sveikas žmogus dažniausiai lyginamas su dideliais ir galingais gyvūnais. Pabrėžtina, kad paprastai palyginimų žodyne nurodoma, kad taip gali būti patikslinta tik vyro sveikatos būklė: – *Он, сестрица, только ради вас рассолодел, а сам здоровый, как боров* А. Н. Толстой Хождение по мукам SUSRJ 66; – *Давно доктора признают у меня ревматизм, советуют жить в тёплом климате. Пока не поздно, подамся на юг. – Ребята дружно засмеялись. Ты же здоровый, как бугай* В. С. Беляев В старинном доме SUSRJ 74; *Нет, мадам Шифрина, ваш муж будет там здоровый.. как буйвол, и будет кушать виноград и морскую рыбу* К. Г. Паустовский Этикетки для колониальных товаров SUSRJ 74; *Так от лекарства и помер, а здоровый был, как бык!* К. М. Симонов История одной любви SUSRJ 78; *А потом, когда она вывихнула ногу, он выносил её, подвязав сзади, за спиной, плащ-палаткой. Менялся с Золотарёвым, но чаще нёс сам, потому что был сильнее Золотарёва и сам говорил про себя, что здоровый, как верблюд* К. М. Симонов Солдатами не рождаются SUSRJ 88; *Адъютант назначен был недавно, весьма польщён доверием, молод и здоров, как жеребец*⁴ Б. Л. Васильев И был вечер, и было утро SUSRJ 177; *Эх ты, сиромеха! Здоров, как медведь, а толку с тебя ма-*

³ Matyt, galvoje turimas išpustytas dalgis, kuris yra pagamintas iš kietos medžiagos.

⁴ Žodyne nurodyta, kad šis palyginimas turi niekinamąjį atspalvį.

ло... Н. А. Островский Как закалялась сталь SUSRJ 343. Tik vienas palyginimas, kuriame minimas medis: *Глеб трудился против сил; всегда крепкий и здоровый как дуб, он не переставал жаловаться на поясницу, на лому в плечах и ребрах* Д. В. Григорович Рыбаки SUSRJ 164. Sveikas žmogus gali būti lyginamas su tautosakos personažu Ilja Muromecu. Asmenvardis *Muromecas* kildinamas iš senovinio žodžio *мур* ‘akmeninė siena’ (plačiau apie tai žr. SRFIES 232). Šiuo atveju sveikatos būklė susieta su fizinėmis kieto kūno charakteristikomis.

Sugretinus lyginimo atskaitos taškus matyti akivaizdūs skirtumai. Rusų kalbos pasaulėvaizdyje linkstama šią žmogaus būseną lyginti su tvirtų ir grėsmingai atrodančių gyvūnų išvaizda (dominuoja jėgos motyvas). Beveik visi šie gyvūnai gyvena ir Lietuvoje. Išimtis yra tik kupranugaris. Jis nors ir nėra tipiškas Rusijos faunos atstovas, tačiau žinant buvusias Rusijos imperijos ribas yra vis dėlto artimesnis rusų kalbos pasaulėvaizdžiui. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje sveikas žmogus gali būti palygintas su gyvūnais, tačiau tie gyvūnai dažniausiai (gal tik išskyrus arklį, kumelę) nepasižymi jėga. Jų sveikatos būklę lemia natūrali aplinka. Nemažai aptariamoms reikšmės palyginimų lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje siejami su augalija. Dažnai minimi raudonos spalvos arba kietos agregatinės būsenos objektai. Be abejo, plienas, rąstas ar riešutai yra pažįstami ir rusų kalba kalbantiems žmonėms, tačiau su sveiko žmogaus būkle jie siejami tik lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje.

Dar informatyvesni ir įdomesni tie palyginimai, kurie patikslina abstrakčių fenomenų, pavyzdžiui, emocijų būsenų specifiką. Šiuo atveju palyginimas, pasitelkiantis vien konkretaus objekto apibūdinimą, negali būti pakankamai informatyvus. Žodžių, pavadinančių emocijų būsenas, reikšmės yra situacinio pobūdžio. Bet kurie su emociniais konceptais siejami žodžiai orientuoja žmogaus sąmonę fiksuoti keletą svarbiausių momentų: kas išgyvena emociją būseną, kokia yra būsenos priežastis, kaip galima nusakyti tos emocijų būsenos esmę, kokia jos raiška etc. Kiekviename pasakyme nebūtinai visi šie elementai nusakomi tiesiogiai, kai kurie gali būti suprantami tik iš platesnio konteksto (Papurėlytė-Kloviene, 2004, 25–30; žr. taip pat Bamberg 1997, 315; Wierzbicka, 1999, 503–526). Ryšys su tam tikra situacija būdingas emocijų būsenas nusakantiems palyginimams. Tokie žodžių junginiai dažnai apibūdina mimiką ir laikyseną, kalbos vartotojų siejamą su atitinkamo kontinuumo emocijų būsenų išgyvenimu. Palyginime užfiksuota prototipinė situacija, vertinimo specifiką ir kultūrinės normos. Tai, su kuo lyginamas emocijų būsenos išgyvenimas, nėra matoma čia ir dabar, tačiau norėdamas suprasti pašnekovą dialogo dalyvis turėtų

iš savo patirties prisiminti arba bent bandyti įsivaizduoti panašią situaciją. Žinant, kaip atitinkamos kalbinės bendrijos atstovai vertina tam tikras buitines situacijas, materialines arba moralines vertybes, galima paaiškinti ir tai, kaip tos kalbos pasaulėvaizdyje yra suvokiamos ir vertinamos įvairios emocijų būsenos bei kiti abstraktūs fenomenai.

Šiuo aspektu galima palyginti *liūdesį* (rus. *мочка*) ir *džiaugsmą* (rus. *падоцмь*) apibūdinančius palyginimus lietuvių ir rusų kalbų pasaulėvaizdžiuose.

Žodžių junginiuose kaip *liūdesio* emocijų būsenų priežastis nurodomi moralinių (*laisvės, garbės*) ir materialinių (*arklio, žemės*) vertybių praradimai: *kaip dienas pardavęs: Be vaiko (vaikai mirus) visi kaip dienas pardavę (liūdnai, nusiminę)* Lp. LKPŽ 192; *kaip vainiką praradusi: Linksma kaip vainiką praradusi* (iron.) LKPŽ 215; *kaip (lyg) arklį (žirgą) praradęs: Smorinėja (nusiminęs slampinėja) kažin ko lyg arklį praradęs* Jrb. LKPŽ 215; *kaip (lyg, tarytum, tarsi) žemę (žemes, lauką) pardavęs: Nosį nuleidęs kaip žemę pardavęs* Kv LKPŽ 192. Tokio pobūdžio palyginimus galima pagrįsti etnologų aiškinimais. Pasak Rasos Račiūnaitės, XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje „skaistybė buvo įstatymas, kurio mergaitė turėjo griežtai laikytis. Pažeidusi dorovinio elgesio normas, mergina tapdavo kaimo pajuokos objektu“ (Račiūnaitė, 2002, 91). Visiems suprantama ir tai, ką žemdirbiui reiškia ir kokias emocijas sukelia žemės ar kad ir arklio praradimas.

Rusų kalbos palyginimuose *liūdesio* emocijų būsenos siejamos su artimo žmogaus praradimu, grėsme savo gyvybei *как на похоронах: Господа в то время сидели за столом тихо, печально, словно на похоронах* (А. А. Бестужев-Марлинский. Латник) SUSRJ 496; *как (словно, точно) приговоренный к смерти: Царь [Грозный] торопливо раздевается и в одной рубахе ложится в постель, притворяясь умирающим. К его одру на цыпочках, точно приговоренные к смерти, с понурыми головами, подходят бояре* К. С. Станиславский. Моя жизнь в искусстве SUSRJ 503. „Rusų kalbos palyginimų žodyne“ neužfiksuota tokių palyginimų, kuriuose emocijų būsenos išgyvenimas būtų nusakomas apeliuojant į kokių nors moralinių ar materialinių vertybių praradimą.

Liūdesio priešprieša – *džiaugsmas*. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje šios emocijų būsenos specifiką nusakoma siejant su tomis pačiomis materialinėmis ir moralinėmis vertybėmis, pavyzdžiui, *žirgu (arkliu): kaip žirgą dovanotas ‘apie pradžiugusį’: Džiaugias kaip žirgą dovanotas* Nm LKFŽ 315; *kaip ant dešimt (šimto)*

arklių sėdos (užsėdo)⁵: *Kai apsiženijo, tai, regėt, kaip ant dešimt arklių sėdos* Arm SLKFŽ 189.

Palyginimuose minimos ir kitos materialinės vertybės: **auksas, pasogas, rugiai**: *džiaugias kaip pasogo gavęs* KrvP [Ds] LKPŽ 75; *džiaugias kaip aukso radęs* KrvP [Pln] LKPŽ 223; *apsidžiaugė lyg rugius pardavęs* KrvP [Al] LKPŽ 192. „XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje lemiamas motyvas renkantis santuokos partnerį buvo ekonominiai veiksniai. Santuoktinių teisės ir pareigos glaudžiai siejosi su turtu. Moteriai garbingą vietą vyro šeimoje užtikrindavo jos atsineštas turtas – tiek kraitis, tiek pasoga. Sudarant santuoką ekonominiai veiksniai buvo svarbūs iki XX a. V dešimtmečio“ (Račiūnaitė, 2002, 93). Rugiai – kasdieniškesnis dalykas. Pardavęs rugius kaimo žmogus taip pat gali tikėtis bent minimalaus pelno, vadinasi, gali tikėtis ir šiokių tokių teigiamų emocijų. Tokia emocinė būseną greičiausiai yra šiek tiek silpnesnė už tas, kurių raiška siejama su auksu ar šimtu arklių.

Šalia materialinių vertybių figūruoja ir moralinės. Tai tie dalykai, kurie suteikia žmogui džiaugsmo, stiprybės. **Džiaugsmas** gali apimti ir dėl tam tikro pasididžiavimo. Kaimo merginai buvo itin svarbu sėkmingai ištekėti. Norint gauti gerą vyrą privalu turėti ir gerą kraitį. Vadinasi, gebanti gražiai austi mergina turi daugiau galimybių gauti tinkamą santuokos partnerį. Todėl šis įgūdis siejamas su teigiamais emociniais išgyvenimais: *džiaugiasi kaip motina, dukterį išauginus, austi išmokinusi* KrvP [Lš] LKPŽ 166; *džiaugias kaip merga, juostas išaudžius* KrvP[Al] LKPŽ 158. Atsižvelgiant į tai, kad gera gimine laikyta ta, iš kurios bent vienas giminaitis į kunigus išeidavo (Bielinis, 1994, 55), motyvuotas atrodo palyginimas *ir džiaugiasi kaip sūnų kuniguosna išleidęs* KrvP[Mrc] LKPŽ 93.

Rusų kalbos pasaulėvaizdyje, pasak palyginimų žodyno, **džiaugsmas** (rus. *радость*) lyginamas su šiek tiek kitokio pobūdžio atskaitos taškais. Savo jausmų nemoka slėpti vaikai, todėl prototipiškiausias džiaugsmas yra toks, kokį gali išreikšti vaikas: *Обед кончился моими стихами. Репин аплодировал, радовался как ребёнок* В. В. Каменский Путь энтузиаста SUSRJ 542. Prototipinė džiaugsmo situacija siejama su skirtingos svarbos, bet tik teigiamai vertinamais gyvenimo momentais: *Он радуется всякому успеху, как молодожён* В. Гросман, Жизнь и судьба SSSORJ 181; <...> *лицом был светел и радостен, точно именинник*

⁵ Šis palyginimas turėtų apibūdinti gerokai stipresnę emocinę būseną negu pirmuoju atveju.

Д. Мережковский, Антихрист SSSORJ 181; *как ученик, как студент, сдавший экзамены. Реčiau minimos materialinės vertybės: радостный как новосёл; А лицом вся радостная и светлая, словно клад нашла* И. Тургенев, Новь SSSORJ 181.

„Lietuvių kalbos palyginimų žodyne“ užfiksuoti tik du palyginimai, patikslinantys žodžio *laisvas* reikšmę: *Laisvas kai laikas* Sim. LKPŽ 141; *Laisvas kaip paukštis* rš LKPŽ 199. Ši vidinė būseną kalbos pasaulėvaizdyje nesusilaukė daugiau dėmesio. *Laikas* ir *paukštis* – universalios realijos.

Laisvei rusų kalbos pasaulėvaizdyje skiriama šiek tiek daugiau dėmesio. Tai koreliuoja su D. Šmeliovo akcentuojama rusų nacionalinio charakterio, rusų kalbos pasaulėvaizdžio priklausomybe nuo geografinio dalyko – neaprepiamos erdvės (Šmeliov, 2002, 69–98). *Laisvas* žmogus gali būti lyginamas su *vėju, oru, paukščiu, sakalu*: *Я требую у вас одного – покоя: я имею на него право, я свободна, как ветер, никого не боюсь* И. А. Гончаров Обрыв SUSRJ 90; *Делай, что хочешь, ты свободен, как воздух*⁶ И. С. Тургенев Дым SUSRJ 101; *Завтра он будет свободен, как птица, наденет партикулярное платье, будет курить явно, ездить сюда и ухаживать за Нютой* А. П. Чехов Володя SUSRJ 518; *Сын – отрезанный ломоть. Он что сокол: захотел – прилетел, захотел – улетел* И. С. Тургенев Отцы и дети SUSRJ 626. Visi lyginimo atskaitos taškai susiję ir tarpusavyje: paukščiai gali netrukdomi skraidyti po bekraštes erdves. Galima išvelgti ir atskiras mikrokategorijas: skiriasi bet kurio paukščio (pavyzdžiui, kad ir žvirblio, varnos) ir sakalo galimybės. Be to, žinant istorijos faktus⁷ galima paaiškinti ir tik rusų kalbos pasaulėvaizdžiui būdingą palyginimą: *С ним я свободна.., как ветер.. Я знал, что с ним я буду вольный казак!* И. Тургенев, Вешние воды SSSORJ 200.

Neigiamai vertinama žmogaus ypatybė – šykštumas – lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje daugiausia siejama su kietais daiktais: *Toks jų skūpumas – kaip kaltai* LTR. LKPŽ 102; *Šykštus kaip keptinė* Kri. LKPŽ 115; *O skūpus (šykštus) buvo kai naga* Dkk. LKPŽ 169; *Šykštus kaip nagingė* Ds. LKPŽ 169; *Šykštus kaip padas* Pp. LKPŽ 185; *Jis skūpus* (šykš-

⁶ Šis palyginimas priklauso pasyviajai leksikai.

⁷ **kazōk[as]** (2) 1. *istor.* 14–17 a. laisvasis žmogus ar kilęs iš pabėgėlių Rusijos pakraščiu gyventojas, taip pat karys; nuo 18 a. už lengvatinių naudojimąsi žeme įpareigotas tarnauti kariuomenėje; iš tų sričių gyventojų sukomplektuoto raitelių dalinio karys DŽ4.

tus) *kap pintis: viską į save* Brt. LKPŽ 208; *Skūpi* (šykšti) *kaip ragas* Ėr. LKPŽ 224; *Ant pinigų buvo kietas kaip riešutas* (šykštus), *vaiku, ir tu į mokslą neleido, vis centą prie cento kalė* rš. LKPŽ 230; *Šykštūs kaip šikšnos* Rk. LKPŽ 267; *Jau jis kap titnagas – nieko negausi* Kt. LKPŽ 288. Beveik visi palyginimuose minimi materialinės kultūros elementai, išskyrus nagines, nėra vien tik su Lietuva siejamos realijos. Šykštus žmogus tapatinamas ir su kitais nemalonių pojūčius keliančiais objektais: *Kaip akstinas šykštus* Šln. LKPŽ 23; *Kietas* (šykštus) *kaip činčiberas* LKPŽ 54.

Rusų kalbos pasaulėvaizdyje ši ypatybė gali būti nusakoma pasitelkiant aliuzijas į iš tautosakos ar literatūros žinomus personažus: *Небось денег на расходы не даст, ска-атина. Скуп, как Плюшкин* А. П. Чехов Сон репортера SUSRJ 476; *Михей Зотыч был скуп, как кощей, и держал солдата впроголодь* Д. Н. Мамин-Сибиряк Хлеб SUSRJ 295. Be to, esama ir analogijų su lietuvių kalbos pasaulėvaizdžiu. Šykštus žmogus lyginamas su titnagu: *кремень о человеке – скупой* SD II 189.

Remiantis turima medžiaga galima daryti išvadą, kad gretinamų kalbų pasaulėvaizdžiuose aptariama ypatybė nusakoma skirtingai. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje šykštus žmogus dažniausiai metaforiškai lyginamas su kietu daiktu. Minimi kasdieniai valstiečio buičiai priklausę dalykai. Rusų kalbos pasaulėvaizdyje prototipiški šykštuoliai yra žinomi literatūros arba tautosakos personažai⁸.

Kaip jau minėta, analizuojant palyginimus būtina aptarti ir jų kvalifikacinę funkciją, t. y. patikrinti, kokios ypatybės kalbos pasaulėvaizdyje siejamos su tuo pačiu gretinimo etalonu. Pasirinkti trys materialių objektų pavadinimai: *akmuo*, *arklys* ir *pienas*. Sugretinti lietuvių ir rusų kalbų palyginimai, kuriuose minėti objektai yra lyginimo atskaitos taškas.

Paaiškėjo, kad lietuvių kalbos palyginimuose pirmiausia fiksuojama tai, kad akmuo yra kietas. Lyginant su akmeniu apibūdinami kieti daiktai. Greičiausiai taip nusakomas ribinis ypatybės intensyvumo laipsnis: *Kad prilesė višta – gurklis kietas kaip akmuo* Lnkv. LKPŽ 22; *Įdžiūvęs sūris – kap akmuo* Gs. LKPŽ 22. Rusų kalbos pasaulėvaizdyje akmuo taip pat siejamas su prototipiniu kietumu: *Высушенная*

солнцем целинная земля на высоте была тверда, как камень. Лопатка с трудом вонзалась в неё на несколько сантиметров М. А. Шолохов. Они сражались за Родину SUSRJ 235. Taip apibūdinama žemė, daiktai, maisto produktai. Ši ypatybė koreliuoja su tuo, kad akmuo yra ir sunkus: *Sunkus kaip akmuo* Kp, Vlšk LKPŽ 22; *Купец, нащупав в кармане полушубка маленький и, как камень, тяжёлый револьвер, вошёл между тем в тёмный коридор и протянул вперёд руку* И. А. Бунин. Игнат SUSRJ 236, tačiau pajudintas iš vietos jis kurį laiką gali judėti labai greitai: *Pietuo dudkūliais bėgo nuo manęs, t. y. nusirito kaip kūlis* J. LKPŽ 22; *Фазан взвился колом кверху и потом как камень, цепляясь за ветки, упал в чащу* Л. Н. Толстой. Казаки SUSRJ 237. Su akmeniu – negyvu ir statišku objektu – lyginamas nekalbus, tingus, pavargęs žmogus: *О аш niekados jokių sapnų nematau: griuvau ir miegu kaip akmuo* V. Krėv. LKPŽ 22; *Erdvilas tylėjo kaip siena, kaip akmuo* V. Piet. LKPŽ 22; *Atsisės kaip koks rukata skiedryne, dirvoje, žiūrės į tolį, rankas nuleidęs, nebuyls kaip akmuo* P. Cvir. LKPŽ 22; *Jo negalima privaryt prie darbo, sunkus kaip akmuo* Jnš. LKPŽ 22; *Dirba kaip girnų aratintis akmuo* KrvP[Vv] LKPŽ 22; *Он мог лежать, как камень, целые сутки или целые сутки идти, ехать, двигаться* И. А. Гончаров. Обломов SUSRJ 236; *Он был молчалив как камень, за всё время не промолвил ни слова* А. С. Иванов. Вечный зов SUSRJ 237. Nors pats akmuo ir yra nejudrus, tapęs kieno nors veiksmų objektu jis gali sukelti skausmą. Ši akmens ypatybė aktualizuojama svaidomus akmenis lyginant su atsainiais arba piktais žarstomais žodžiais. Žodis pats savaime dar nėra įžeidimas, tačiau pasakytas atitinkama intonacija ir tam tikroje situacijoje jis tampa ginklu: *Šeimynos žodžiai kaip akmens krito ant jo* Žem. LKPŽ 22; *Žodžiais švaistais kaip akminais – reik pamislyti, ką gali sakyti* Kv. LKPŽ 22. Žmonių bendravimo ypatumus nusako ir tie palyginimai, kuriuose akmuo priešpriešinamas kitai kietai medžiagai – metalui: *Labai mylisi – kaip akmuo su kirviu* (iron.) VP43 LKPŽ 22. Rusų kalbos palyginimų žodyne užfiksuota, kad su akmeniu lyginami žmogų slegiantys rūpesčiai: *Она опять ничего не видела, её окружала темень, но зато с груди будто камень свалился. Радостно различала голоса...* В. А. Смирнов. Сыновья SUSRJ 239. Tik rusų kalbos palyginimų žodyne užfiksuotas palyginimas, kuriame neaiški, lėta kalba kalba siejama su aktyvia veikla. Kalbos pasaulėvaizdyje įžvelgiamas ryšys tarp tokios kalbos ir sunkaus darbo: *Говорил с трудом, точно тя-*

⁸ Išvada dar turėtų būti tikslinama. Derėtų atsižvelgti į tai, kad „Lietuvių kalbos palyginimų žodyne“ daugiau palyginimų, kurie rinkti iš žodynų kartotekų, smulki-osios tautosakos rinkinių, gyvosios liaudies kalbos, o į analogišką rusų kalbos žodyną įtrauktos vien grožinės literatūros citatos. Didžioji žodyne esančių rusų kalbos palyginimų dalis yra kilusi iš gyvosios liaudies kalbos.

жёлые камни ворочал Д. С. Мережковский. Александр I SUSRJ 239.

Arklys gretinamų kalbų pasaulėvaizdžiuose visų pirma yra stiprus ir didelis gyvūnas, todėl su arkliu lyginami objektai greičiausiai taip pat turi ribinį ypatybės intensyvumo laipsnį⁹. *Tvirtas kaip arklys* Pr. LKPŽ 30; *Nusivežė sūrį kaip arklį* Srd. LKPŽ 30; *Да Намашка крепкая, как лошадь, она за троих работает, ей та ни к чему* В. Л. Шульпина. *Завтрашнее солнце* SUSRJ 329. Dėl šios priežasties visa tai, ką šis gyvūnas daro, taip pat peržengia tam tikros nerašytos normos ribas. Palyginimai su arkliu apibūdina intensyvius fizinius veiksmus: *Dirbi, dirbi čia žmogus kaip arklys*¹⁰, *o vis skatiko nematai – ir gana* V. Krėv. LKPŽ 30; *Новый начальник, как все новые начальники, имел уже репутацию страшного человека, встающего в шесть утра, работающего, как лошадь, и требующего такой же работы от подчинённых* Л. Н. Толстой. *Анна Каренина* SUSRJ 328; *Ко čia daba pliurpi kaip arklys, a nemoki žmoniškai valgyti!* Gr. LKPŽ 30. *Eina kaip arklys – nieko nežiūri* Brž. LKPŽ 30; *Triūbija vandenį kaip arklys* Ut. LKPŽ 30; *Слуги вбежали, как лошади, с таким же шумом, с каким ушли* И. А. Гончаров. *Фрегат «Паллада»* SUSRJ 329.

Palyginimuose užfiksuotos ir kitos arklio ypatybės: nuo kasdienių buitinių iki paslaptinių, susijusių su anapusiniu pasauliu. Žmogaus elgesys gali būti lyginamas su arklio instinktais, įpročiais: *Ко čia rizeni (kikeni) kaip arklys avižas pamatęs?! Ds. LKPŽ 30; Ko staipais lyg arklys pas neperšokamą tvorą?! VŠR LKPŽ 30; Snaudžia kai arklys paliūtėj* Dkk LKPŽ 30; *Šnirpščia kaip arklys dvasių matydamas* Grk. LKPŽ 30; *Baidos kaip arkliai velnio kelyj* Auk. LKPŽ 31. Įdomu, kad palyginimai, kuriuose kalbama apie antgamtinius arklio jutimus, būdingi tik lietuvių kalbos pasaulėvaizdžiui. Kaip jau minėta, valstiečiui arklys visada buvo didelė vertybė: *Džiaugiasi kaip arklį gavęs* Sln. LKŽ I 307; todėl situacija, kai ūkyje nėra arklio arba jis labai prastas, vertinama neigiamai: *Be vyro ūkis – kaip arklys patrūkęs* (prastas, apleistas) Srj. LKPŽ 30.

Gretinamų kalbų palyginimuose, kuriuose minimas pienas, aktualizuojama šio maisto produkto spalva. Pienas nurodomas kaip tam tikras

baltos spalvos prototipas: *Plaukai balti kaip pienas* Plik. LKPŽ 206; *Pas motinėle kap rožė žydėjau, o pas bernelį kap pienas išbalau* Lp. LKPŽ 206; *Щёки у него были пухлые, мягкие, белые, как молоко, с нежным румянцем* В. Г. Короленко. *Ушёл* SUSRJ 365; *Белый, как молоко, густой этот дым напоминал небо* В. И. Белов. *Кануны* SUSRJ 366. Kadangi valstiečiui pienas buvo kasdienis maisto produktas, palyginimuose užfiksuotos jo asociacijos su maloniais dalykais: *Vėjelis kaip pienas* (šiltas) Krž. LKPŽ 207; *Veskim arklius tenai, tę žolė kaip pienas* (gera, vešli) Pls. LKPŽ 207; *Tamsta esi saldus it pienas, bijaus, kad nesurūgtumi* VP45; *Paršas taip gražiai eina, kaip iš pieno* Dl. LKPŽ 207; *Вода показалась ей тёплой как парное молоко* А. Е. Коптяева. *Дружба* SUSRJ 366.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, galima daryti tokias išvadas. Patikslinant konkrečių objektų charakteristikas gretinamų kalbų pasaulėvaizdžiuose pasirenkami tokie prototipiniai su ta pačia kategorija siejami daiktai, kurie yra kalbos vartotojams gerai žinomi ir paplitę jų gyvenamoje aplinkoje. Nedidelė dalis prototipinių kategorijų atstovų siejami tik su vienos kurios tautos materialine kultūra: *jordė, naginė* lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje, *Pliuškinas* (rus. *Плюшкин*), *Koščėjus* (rus. *Кощей*), *kupranugaris* (rus. *верблюд*) rusų kalbos pasaulėvaizdyje. Lyginimo atskaitos taškai sutampa ne visais atvejais. Galima spėti, kad tik vienos kalbos palyginimuose minimi objektai, pavyzdžiui, *meška* rusų kalbos palyginimuose, gali būti labiau paplitę šios tautos gyvenamose vietose¹¹. Teigti, kad, pavyzdžiui, *jautis* Lietuvos gyventojams yra apskritai niekada nematytas gyvūnas, nelogiška. Matyt, tai, koks bus pasirinktas lyginimo prototipas, priklauso ir nuo kitų charakteristikų, siejamų su konkrečia ypatybe. Pavyzdžiui, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip sveikatos požymis suvokiama raudona spalva (sveikas žmogus nebūna išbalęs?), tvirtumas (kietą daiktą sunku sulaužyti, sveiką žmogų sunku nugalėti). Rusų kalbos pasaulėvaizdyje akcentuojama fizinė jėga, galbūt netgi polinkis tą jėgą panaudoti bendraujant su aplinkiniais. Verčiant tokius palyginimus iš vienos kalbos į kitą gali būti iškraipoma informacija.

Analizuojant palyginimų kvalifikacinę funkciją padaryta išvada, kad lietuvių ir rusų kalbų pasaulėvaizdžiuose su tuo pačiu gretinimo etalonu siejamos iš esmės tos pačios tikrovės objektų ypatybės. Pastebėta ir skirtumų – kai kurie palygini-

⁹ Arklys yra bene didžiausias Lietuvoje auginamas naminis gyvūnas, todėl greičiausiai būtent jis minimas norint nusakyti didesnę nei įprasta objektų apimtį.

¹⁰ Žmogus lygina save su svarbiausiu valstiečio pagalbininku ir darbininku, vadinasi, daugiau dirbti iš esmės nebeįmanoma.

¹¹ Lietuvos gamtininkas Tadas Ivanauskas nurodo, kad paskutinis lokys Lietuvoje nušautas 1883 m [žiūrėta 2005 m. rugsėjo 20 d.]. Prieiga per internetą http://lt.wikipedia.org/wiki/Rudasis_lokys.

mai būdingi tik vienai iš gretinamų kalbų. Pavyzdžiui, tik lietuvių kalbos palyginimų žodyne esama tokių palyginimų, kuriuose minimi antgamtiniai arklio jutimai.

Taigi palyginimai yra ne tik pasaulio pažinimo, bet ir turimos patirties fiksavimo būdas. Jie

patikslina, dar labiau sukonkretina konkrečių objektų charakteristikas. Kai kalbama apie abstrakčius dalykus, palyginimas, kaip ir metafora, laikytinas pasaulio suvokimo būdu.

Literatūra

- Bamberg, 1997 – Bamberg M. Language, Concepts And Emotions: The Role Of Language In The Construction Of Emotions. *Language Sciences*, Vol. 19 (4), 309–340.
- Bielinis, 1994 – Bielinis J. Pagirta ir prasta giminė. *Liaudies kultūra*, 6, 55–56.
- Čepienė, 1993 – Čepienė I. *Lietuvių etninės kultūros istorija*. Kaunas: Šviesa.
- Gudavičius, 2000 – Gudavičius A. *Etnolingvistika*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė.
- Karasik, 2004 – Карасик В. И. *Языковой круг: личность, концепты, дискурс*. – Москва: Гнозис.
- LKPŽ 1985 – *Lietuvių kalbos palyginimų žodynas* / Sudarė K. B. Vosylytė. Vilnius: Mokslas.
- Papaurėlytė-Klovienė, 2004 – Papaurėlytė-Klovienė S. *Liūdesio konceptas lietuvių ir rusų kalbose*: Daktaro disertacija. Vilnius.
- Račiūnaitė, 2002 – Račiūnaitė R. *Moteris tradicinėje lietuvių kultūroje: gyvenimo ciklo papročiai (XIX a. pabaiga – XX a. vidurys)*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Šmeliov, 2002 – Шмелёв А. Д. *Русская языковая модель мира*. Москва: Языки славянской культуры.
- Wierzbicka, 1999 – Вежбицкая А. *Семантические универсалии и описание языков*. Москва: Языки русской культуры.

Šaltiniai

- DŽ4 – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / Lietuvių kalbos institutas; redaktorių kolegija: Stasys Keinys (vyr. red.) et al. – 4-asis leid. (elektroninė versija)
- LKFŽ – Paulauskas J. Lietuvių kalbos frazeologijos žodynas. Kaunas: Šviesa, 1977.
- LKPŽ – Lietuvių kalbos palyginimų žodynas / Sudarė K. B. Vosylytė. Vilnius: Mokslas, 1985.
- SD – Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. Т. 1–4. Москва: Русский язык, 1989–1991.
- SLKFŽ – Paulauskas J. Sisteminis lietuvių kalbos frazeologijos žodynas. Kaunas: Šviesa, 1977.
- SRFIES – Бирих А. К., Мокиенко В. М., Степанова Л. И. Словарь русской фразеологии. Историко-этимологический справочник. Санкт-Петербург: Фолио-Пресс, 2001.
- SSSORJ – Горбачевич К. С. Словарь сравнений и сравнительных оборотов в русском языке. Москва: ООО «Издательство АСТ»: ООО «Издательство Астрель»: ЗАО НПП «Ермак», 2004.
- SUSRJ – Огольцев В. М. Словарь устойчивых сравнений русского языка (синонимно-антонимический). Москва: ООО «Русские словари»: «ООО Издательство Астрель»: «Издательство АСТ», 2001.

Silvija Papaurėlytė-Klovienė

ON SOME ASPECTS OF THE ANALYSIS OF LINGUISTIC-CULTURAL COMPARISON

Summary

Key words: comparison, exemplifying function, qualifying function, category, micro-category, specification of linguistic-cultural comparison, prototype theory

The aim of the present paper is to discuss some aspects of the analysis of linguistic-cultural comparison. Comparisons of the Lithuanian and the Russian languages are analyzed and compared. Moreover, those comparisons are associated with concrete and abstract fragments of reality.

Comparisons are an alternative of phraseologisms. A comparison may be invoked in order to specify a description of a particular object. In such constructions, an estimation standard, measure system, the most prototypical member of the category are fixed. The most prototypical members of the categories are revealed while collating comparisons of two or more languages, which are associated with the same object of reality. It is supposed that in the language world-views the same peculiarities are revealed on the basis of different points of departure. While analyzing particularities of

linguistic-cultural comparisons it is necessary to pay attention to what objects and phenomena the most invoked are looking for comparison prototype in various languages. Languages compared may differ in what peculiarities are associated with the same comparing source.

The paper also discusses peculiarities of comparisons, which are associated with concrete and abstract objects. Exemplifying and qualifying functions are analyzed as well.

A conclusion is drawn that specifying peculiarities of concrete objects in the worldviews of the compared languages such prototypes, which are well known for the language users and are common in their living surrounding, are opted. A small part of the members of prototype categories are associated with mental culture of only one nation.